

Emil Páleš

Kľúč k dejinám prírody a kultúry. Ako ho objavíme vo vlastnom vnútri

Návrh sylabu pre waldorfské lýceum v Prahe

Motto: Človeče, spoznaj sám seba – a spoznáš svet a bohov! (Nápis na Apollónovom chráme v Delfách)

Obsah

Každý žiak má vlastnú skúsenosť s psychologickými typmi osobností a telesnými konštitučnými typmi ľudí vo svojom okolí. Vekovitá ľudská skúsenosť s typológiou osobnostných štruktúr je vtajená do archetypálnych obrazov starovekých božstiev či archanjelov.

V každom vekovom období počas ľudskej biografie prevažuje iná osobnostná štruktúra. No tie isté psychologické štruktúry sa vynárajú aj v dejinách, ako celospoločenské kultúrne vzorce. Vo vrcholnom baroku sa napríklad vynorila hysterická štruktúra s detskou psychikou, v čase absolutizmu starecká psychika s jej úzkostnými črtami. Vďaka tomu sa dá každá dejinná epocha pochopiť zvnútra; vcítením sa do jej nálady, z jej ideálov a hodnôt možno odvodiť daný typ filozofie, vedy, umenia a štátu. Z toho, čo žiaci sami prežili počas puberty, sú utvárané epochy romantizmu: prebudenie lásky stojí za tvorbou básnikov a veľikánov hudby, potreba uctievať spôsobuje rozkvet mystiky a odpor voči autoritám vysokú revolučnosť.

Somatizáciou tých istých duševných procesov vznikajú telesné konštitučné typy aj typické dobové choroby. V prírode tak nachádzame zhmotnené tie isté psycho-fyzické vzorce a gestá, ktoré sa v kultúrnych dejinách prejavujú duševne. Jurský vznik vtáctva, kvitnúcich rastlín a emocionálneho mozgu bol romantizmom prírody. Permské zvieratá ako korytnačka stelesňujú rovnaké duševné gesto ako civilizácie, ktoré sa izolovali veľkým múrom.

Pedagogický cieľ

Takto podané dejiny prestávajú mať nudnú formu veľkého množstva navzájom ničím neprepojených a emocionálne neutrálnych informácií, ktoré sa ťažko zapamätávajú. Žiak zistí, že dejiny pramenia z rovnakých túžob a pohnútok, aké sa hýbu v jeho vlastnej duši. Tým preňho ožijú a získa k nim vzťah. Pochopí naraz pomocou jediného obrazného pojmu množstvo rôznych súvislostí, ktoré sa nemusí učiť naspamäť, a ani ich nemôže zabudnúť, lebo sú analógiou toho, čo sa nepretržite deje s ním samým.

Na rozmanitosti epoch a civilizácií najlepšie pochopí, ako z estetického cítenia pramenia rôzne štýly myslenia; a tým aj korene názorovej rozmanitosti v súčasnosti a prečo sa spory nedajú riešiť čisto racionálnou cestou.

Presvedčí sa, že okrem horizontálnej príčinnosti (minulé vonkajšie okolnosti podmieňujú súčasnosť) v dejinách pôsobí aj vertikálna príčinnosť (inšpirácie vynárajúce sa zvnútra duše von do sveta). Človek a jeho názory nie sú len produktom sociálnych, geografických či klimatických podmienok a génov; človek je naopak tvorcom dejín a ovplyvňuje aj svoj genóm. Každá doba má svoje výzvy a každá generácia svoje poslanie, ktoré musí byť tvorivou a slobodnou odpoveďou. Vedomie zmyslu a osobnej zodpovednosti je pre mladého človeka tým najdôležitejším faktorom, ktorý mu umožňuje dokončiť individuáciu duševne zdravým spôsobom a konštruktívne sa včleniť do života.

Vedecká poznámka

Odborné základy tohto kurzu boli prednesené na Historickom ústave SAV a tvoria zárodok nového rozmeru historickej metódy, ktorá sa rozvíja v spolupráci s historikmi. Rad odborníkov z rôznych svetových univerzít nezávisle dospeli k výsledkom potvrdzujúcim časti tej istej tézy, začlenili ju do svojich výskumných programov alebo verejne prehlásili, že sa mýlili a pravdivé boli predpoklady angelológie. Karlova univerzita to ocenila medailou Zdeňka Kleina ako najlepšiu prácu z etológie človeka v roku 2004. Výslovne to podotýkam preto, lebo sa ešte stále šíria klebety, že nejde o nič viac ako o moju nepotvrdenú osobnú víziu.